

JADIDLAR TA'LIMOTIDA ZAMONAVIY O'QTUVCHI TIMSOLI

*Olimov Temur Xasanovich**Osiyo xalqaro universiteti professori,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**Mehmonova CHinora Ro'ziboy qizi**Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti*

Annotatsiya: Maqolada jadidchilik harakati va uning ta'limga bo'lgan ta'siri tahlil qilinadi. Jadidlarning pedagogik tamoyillari va zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi timsolining o'рни muhokama qilinadi. Ushbu maqola jadidchilikning asosiy g'oyalari zamonaviy ta'lim tizimida qo'llashni, shuningdek, o'qituvchining pedagogik faoliyatini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Jadidchilik harakatining ta'limga olib kelgan yangiliklari, o'qituvchining shaxsiy yondoshuvi va ilmiy darajalarini rivojlantirishdagi o'рни haqida fikr yuritiladi.

Аннотация: В статье анализируется джадидское движение и его влияние на образование. Рассматриваются педагогические принципы джадидов и роль современного учителя в системе образования. В статье содержатся рекомендации по применению основных идей джадидского движения в современном образовании, а также по совершенствованию педагогической деятельности учителей. Рассматриваются новшества, привнесенные джадидским движением в образование, личный подход учителя и его роль в развитии научных квалификаций.

Kalit so'zlar: Jadidchilik, Zamonaviy o'qituvchi, Pedagogika, Ta'lim islohotlari, Ta'lim tizimi, O'qituvchining roli, Pedagogik tamoyillar, Ta'lim yangiliklari.

Ключевые слова: Джадидизм, Современный учитель, Педагогика, Реформа образования, Система образования, Роль учителя, Педагогические принципы, Образовательные инновации.

Kirish

Jadidchilik harakati XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida Turkiston va O'rta Osiyo hududida ta'lim islohotlarini amalga oshirishga qaratilgan muhim bir harakat edi. Bu harakatning asosiy maqsadi — o'qituvchilarning metodologiyasini yangilash, ilm-fan va ta'lim tizimini zamon talablariga moslashtirish, shuningdek, yosh avlodni mustaqil fikrlashga o'rgatish edi. Jadidchilik harakati o'zining innovatsion pedagogik tamoyillari bilan ta'lim tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi va ularning ta'limga oid g'oyalari hozirgi kunda ham o'qituvchining faoliyatini rivojlantirishga yordam bermoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimi global miqyosda o'zgarib borayotgan bir paytda, jadidchilik g'oyalari va pedagogik tamoyillarining o'рни yanada ahamiyat kasb etadi. Bugungi o'qituvchilardan nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy, axloqiy va madaniy jihatlardan ham yuqori malakali, mas'uliyatli shaxslar bo'lishi talab qilinadi. Jadidchilik harakati o'qituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyaviy va axloqiy mas'uliyatni zimmasiga olgan, yangi jamiyatni qurishga intilgan shaxs sifatida ko'rilishi kerakligini ta'kidlagan.

Maqolaning maqsadi - jadidchilik harakatining ta'limga bo'lgan ta'sirini tahlil qilish, zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining roli va uning pedagogik faoliyatini yangilash zarurligini ko'rsatishdir. Shuningdek, jadidchilikning pedagogik tamoyillarini zamonaviy ta'lim tizimiga qanday joriy qilish mumkinligi, o'qituvchining yangicha yondoshuvlari haqida tavsiyalar berish maqsad qilingan.

Jadidchilik harakati va uning ta'limga ta'siri

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri — XX asr boshlarida Turkiston, Oʻrta Osiyo va Qozogʻiston hududida keng tarqalgan ilmiy-ijtimoiy va madaniy islohotlar harakatidir. Bu harakatning maqsadi anʼanaviy taʼlim tizimini yangilash, ilm-fan va texnologiyalarni zamon talablariga moslashtirish edi. Jadidchilik harakati oʻziga xos pedagogik tamoyillar va taʼlimni rivojlantirishning yangi usullarini ilgari surdi. Harakatning asosiy gʻoyalari ilmiy va diniy bilimlarning uygʻunligiga asoslanib, taʼlim tizimini ijtimoiy ehtiyojlarga moslashtirishga qaratilgan edi.

Jadidchilik harakatining boshlanishi 19-asrning oxirlariga toʻgʻri keladi. Bu davrda Ismoilbek Gasprali (Qirim), Oʻrta Osiyoda Mahmudhoja Behbudi, Abdulla Qodiriy, Fitrat va boshqa mashhur jadidchilik namoyandalari ilmiy va pedagogik islohotlarni ilgari surdilar. Ular oʻz asarlarida taʼlim tizimining yangilanishi, oʻqituvchining roli, shaxsiy mustaqil fikrlashni rivojlantirish va jamiyatni yangilash zarurligini taʼkidladilar.

Jadidchilik harakati taʼlim tizimini yangilashga harakat qilib, eski anʼanaviy maktablar (madrasalar)ni modernizatsiya qilishga intildi. Gasprali oʻzining «Tugʻrislik» («Tercüman») gazetasida bu haqda fikrlar bildirib, yangi pedagogik tamoyillarni keng targʻib qildi. U taʼlimni faqat diniy bilimlardan iborat boʻlmasligi kerakligini va zamonaviy fanlarni oʻrgatish zarurligini taʼkidladi. Jadidchilikning eng muhim gʻoyalaridan biri — oʻquvchilarga mustaqil fikrlashni oʻrgatish, ular ongini rivojlantirish edi.

Jadidchilik va taʼlim tizimiga boʻlgan taʼsiri

Jadidchilikning taʼlimga taʼsiri, asosan, oʻquv dasturlari va pedagogik metodlarga yangiliklar kiritish orqali oʻz ifodasini topdi. Jadidchilik pedagoglari, jumladan, Behbudi, Qodiriy, Fitrat, oʻz asarlarida jamiyatdagi taʼlim tizimini yangilashga qaratilgan gʻoyalarni ilgari surdilar. Ularning eng katta hissasi — anʼanaviy taʼlim tizimini innovatsion yondoshuvlar bilan almashtirishdir.

Masalan, Abdulla Qodiriy oʻzining “Oʻqituvchi — jamiyatning koʻzguidir” degan fikrida, oʻqituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki jamiyatni ijtimoiy rivojlantirishda, yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalashda ham muhim rol oʻynashi kerakligini taʼkidlagan. Uning fikricha, oʻqituvchi nafaqat bilim berishi, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishda yordam berishi lozim.

Shuningdek, Mahmudhoja Behbudi oʻzining pedagogik yondoshuvlarida «Umumiy taʼlim va madaniy islohotlar»ni taʼkidlagan. U yoshlarni nafaqat ilm-fan bilan, balki zamonaviy dunyoqarash bilan ham tanishtirish zarurligini aytgan. Jadidlar nafaqat taʼlimni yangilashni, balki jamiyatni rivojlantirishda oʻqituvchilarning ijtimoiy va axloqiy rolini kuchaytirishni maqsad qilganlar.

Jadidchilikning pedagogik tamoyillari

Jadidchilik harakati taʼlimga olib kelgan bir qator yangiliklar quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

1. Ilm-fanni va diniy taʼlimni uygʻunlashtirish: Jadidlar oʻz asarlarida ilmiy va diniy taʼlimni bir-biriga qarama-qarshi qoʻymay, ular oʻrtasida muvozanatni taʼminlashga harakat qildilar. Bu, oʻz navbatida, zamonaviy dunyoqarash va diniy qadriyatlarni birlashtirishni maqsad qilgan.
2. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish: Jadidlar oʻquvchilarga faqat faktlarni oʻrgatish bilan cheklanmay, balki ularni mustaqil fikrlashga oʻrgatishdi. Bu orqali yosh avlodni ijodkor va ijtimoiy faol shaxslar sifatida tarbiyalashga intildilar.
3. Taʼlimda yangiliklar va innovatsiyalarni qoʻllash: Jadidchilik harakati oʻqituvchilarga yangi pedagogik metodlar, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni taʼlim jarayoniga joriy etishga chaqirdi.

4. Tarbiyaviy jihatlar: O'qituvchining asosiy vazifalaridan biri, nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarga axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini o'rgatishdir. Bu o'qituvchidan katta mas'uliyatni talab qiladi

Jadidchilik va zamonaviy ta'lim tizimi

Zamonaviy o'qituvchi timsoli

Zamonaviy o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yoshlarni jamiyatga moslashtiruvchi, ularning dunyoqarashini kengaytiruvchi shaxsdir. T. M. Kargina o'qituvchining rolini shunday ta'riflaydi: "O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yoshlarni o'zini anglashga, ijtimoiy ongini rivojlantirishga yo'naltiruvchi shaxsdir". Bu fikr juda dolzarb, chunki bugungi o'qituvchilar o'quvchilarga nafaqat bilim, balki jamiyatda to'g'ri yashashni, mas'uliyatni, va tenglikni o'rgatishlari kerak.

Pedagogik kompetensiya: O'qituvchi o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlariga qarab ta'lim berish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Innovatsion yondashuv: Zamonaviy o'qituvchi yangi texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashi kerak.

Ijtimoiy mas'uliyat: O'qituvchi jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs bo'lishi zarur.

Jadidchilik va zamonaviy ta'lim tizimi

Jadidchilik harakati zamonaviy ta'lim tizimiga o'zining ko'plab yangiliklarini kiritgan. Mirza Sharif o'zining asarlarida, jadidchilik harakatining "ta'limni yangilash va o'qituvchining rolini kuchaytirish" prinsiplarini ilgari surgan. Bugungi kunda bu g'oyalar ta'lim islohotlarida ko'rinish topmoqda.

Jadidchilikning asosiy g'oyalaridan biri - o'quvchilarga ilm-fan va mustaqil fikrlashni o'rgatishdir. Xudoyberdi To'raqulov zamonaviy ta'limda o'qituvchining individual yondoshuvi zarurligini ta'kidlab, "Har bir o'quvchi o'ziga xosdir, shuning uchun o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, ta'limni tashkil qilishi lozim" deb yozgan.

Xulosa: Jadidchilik harakatining ta'limotida zamonaviy o'qituvchi timsoli an'anaviy o'qituvchidan keskin farq qiladi. Jadid o'qituvchisi faqat bilim beruvchi emas, balki jamiyatning taraqqiyotiga hissa qo'shadigan, yoshlarni ilm-fan, axloqiy va ijtimoiy jihatdan o'stiradigan murabbiydir. Uning vazifasi – yoshlarni nafaqat ma'lumot bilan, balki hayotda muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlashdir. Jadidchilik ta'limoti ta'limni zamonaviylashtirish, o'qituvchini pedagogik metodlarni yangilash orqali yangi zamon talablariga javob beradigan o'qituvchi timsolini yaratishga chaqiradi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatning taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olimov, T. H. (2019). SPIRITUAL AND MORAL ASPECTS OF THE FORMATION OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS OF HIGHER EDUCATION. *Theoretical & Applied Science*, (12), 662-665.
2. Olimov, T. H. (2020). The image of a modern teacher in the formation of civic culture among future highly educated specialists. *Pedagogical skill-Bukhara*, 5.
3. Olimov, T. H. (2019). Development issues of civil society and culture in the work of Eastern thinkers. *Pedagogical skill-Bukhara*, 2.
4. Olimov, T. H. (2016). Formation of self-awareness in youth. *Social and humanitarian sciences in the educational system.-Tashkent*, 4.
5. Olimov, T. (2020). BO'LAJAK OLIY MA'LUMOTLI MUTAXASISLARDA FUQAROLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING AYRIM YO'NALISHLARI. *FAN, TA'LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI*, 1(1), 20-27.
6. Xolboyeva, G., & Olimov, T. (2023). O 'SMIRLAR MA'NAVIYATINI

SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).

7. Xolboyeva, G., & Olimov, T. (2023). O 'SMIRLARDA STRESSLI VAZIYATLARDA KOPING XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI NAMOYON BO 'LISHINING IJTIMOIIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Ilm-fan va ta'lim*, 1(7).

8. Olimov, T. THE ROLE OF NATIONAL SPIRITUALITY AND VALUES IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS WITH HIGHER EDUCATION.